

"إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا"
سورة احزاب، آیه ۵۶

صلوات خوانی

هنر عبادی مذهبی از یادرفته

هوشنگ جاوید*

صلوات به لحاظ مضمونی، گونه‌ای از اذکار نوزده‌گانه مذهبی است که خود دارای شاخه‌های متنوعی هم به لحاظ مضمون کلامی و هم به لحاظ شیوه‌های اجرایی و هم گونه‌های اجرا و مجریان آن است. این هنر عبادی مذهبی در نحله‌های فلسفی و در میان اهل طریق، هم به صورت آوازی و هم به همراه نواخ «دف» خوانده می‌شود. در مجالس مولودی‌خوانی دو تا سه مضمون آن را به همراه نوای دف و یا دایره می‌توان شنید. صلوات‌خوانی شاد بیشتر در مجالس عروسی و ختان و مجالس ویژه اعیاد مذهبی، نظیر نیمه شعبان انجام می‌شود. در این مجالس صلوات با ریتمی ۶/۸ خوانده می‌شود و اغلب صدای خواننده را سنج چوبی (کرب) و دف و دایره و طبل کوچک همراهی می‌کند، مانند صلوات‌خوانی شاد دزفول که متن آن مربوط به دوازده امام (ع) است و در آخر به جمله «اللَّهُ ماشاءالله، جَزَانَهُ كُنِينِ بَرِيَا»، می‌رسد. اگر این صلوات‌خوانی شاد در شب نیمه شعبان انجام گیرد، پس از این جمله، خواننده به صورت بداهه این گونه می‌خواند که:

نور هَمّه مو اومد - الله ماشاءالله

صاحب الزّمن اومد - الله ماشاءالله و...

در خانقاه‌ها و جم‌خانه‌های اهل حق کرمانشاه، این ذکر ضمن آن که در حیطه گونه‌ای از موسیقی خانقاهی قرار می‌گیرد، شکل اجرایی کندتری در حد ۳/۴ و ۴/۴ می‌یابد و حالت تضرّع آمیزتری به خود می‌گیرد مانند: ذکر صلوات رسول الله (ص)

که مضمون ذکر جمعی آن این گونه است:

«اللَّهُ اللَّهُ يَا اللَّهُ، صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ آقَا يَا رَسُولَ اللَّهِ»

* پژوهشگر موسیقی

خمینی (ره) در رساله شریف آداب الصلوة، چهارده ادب را بر صلوات خواندن مربوط و مترتب دانسته‌اند که عبارت است از: ادب استعاده، ادب تسمیه، ادب اخلاص، ادب تفکر و تدبیر، ادب تعظیم، ادب نشاط و بهجت، ادب محافظت، ادب مراعات، ادب طمأنینه، ادب توجه و بزرگی پروردگار و ضعف بنده، ادب حضور قلب، ادب تفهیم، ادب رفع حجاب‌ها و موانع صلوات.

که در بخش آخرین سه مرحله را شرط دانسته‌اند: رفع حجاب حب دنیا از سوی کسی که صلوات می‌فرستد، رفع حجاب معاصی، رفع حجاب خودبینی که لازمه یک فرد است.

در کتاب جامع الاخبار، روایت ۲۰، فصل ۲۸، ص ۶۸ اثر قول رسول خدا (ص) آمده است: هر که یک مرتبه بر من صلوات فرستد، حق تعالی صد مرتبه بر او صلوات می‌فرستد و هر که صد مرتبه بر من صلوات فرستد، حق تعالی هزار مرتبه بر او صلوات فرستد و هر که حق تعالی بر او هزار صلوات فرستد هرگز داخل آتش نخواهد شد. در کتب دیگری چون ثواب الاعمال از شیخ صدوق، دعوات از راوندی و مصباح المحتجهد از شیخ طوسی نیز بر اهمیت صلوات خوانی اشاره‌های فراوان شده است، درباره اهمیت صلوات خوانی در اکثر کتب مذهبی روایات فراوان نقل شده است، اما آنچه که برای ما دارای اهمیت است، گونه‌های صلوات به لحاظ مضمون و اجرا و شیوه‌های اجرایی آن‌ها است که باید بگوییم متأسفانه در زمانه کنونی رو به فراموشی رفته است، در حالی که اگر برخی از ذاکرهای به‌جای روی آوردن به مضامین و ملودی‌های بی‌هویت برای نوحه و ستایشگری و ذاکری تلاش می‌کردند تا یک گونه از صلوات خوانی را به لحاظ مضمونی به جمع مخاطب خود آموزش دهند تا کنون این هنر کهن در میان جامعه به‌ویژه نوجوانان و جوانان جایگاه مهم و والاتری می‌یافت.

اینک در این مجال به سهم خود به معرفی انواع صلوات در ایران می‌پردازیم و گونه‌های آن را به لحاظ مضمون بیان می‌کنیم.

صلوات در ایران دو حالت اجرایی دارد که براساس مضمون تقسیم می‌شود به:

۱- صلوات کوتاه

۲- صلوات بلند

در افواه عامه جامعه ایرانی براساس یافته‌هایم بیست‌ونه صلوات کوتاه وجود داشته است که امروزه دو تا سه گونه از آن را نمی‌شنویم، علاوه بر آن شانزده صلوات کوتاه در صحیفه سجّادیه وجود دارد که مردم آن‌ها را نیز می‌خوانده‌اند، بدین ترتیب چهل و پنج عنوان صلوات کوتاه در ایران وجود داشته است.

اما بیست‌وهشت صلوات بلند در ایران وجود داشته که

در موسیقی خانقاهی اهل طریق قادریه کردستان، صلوات خوانی شاد دارای قواعد ریتمیک متنوع می‌گردد که همواره از ضرباهنگ نهفته در شعر پیروی می‌کند، مانند ذکر صلوات یادالمکیه که هفت ضربی است. یا ذکر صلوات یا نبی (ص) که بیشتر در خانقاه پاره خوانده می‌شود و در اصطلاح خودشان «لنک» است، مضمون آن این گونه است:

«یا نبی یا نبی یا سیدی الله الله، صلّو علی و آله»

در میان اهل طریق در غرب کشور صلوات خوانی بر سر وی تمام ریتم‌های موجود در موسیقی به‌همراهی دف و دو تپله (تاس) اجرا می‌شود، صلوات خوانی در این نحله‌های فلسفی عموماً برای شور آغازین جمع و آرامش بخشی به جمع در زمان پایان یافتن مراسم کوره ذکر در «آیین حلقه درویش» به اجرا در می‌آید، اما این که چگونه در هر منطقه ملودی آوازی شور حرکت در جمع پدید می‌آورد و چگونه شیوه ملودی آوازی جمع را به سوی آرامش رهنمون می‌شود، بسیار مهم است، چون در این منطقه ملودی شوق و شور در «شور» قرار می‌گیرد و با «اصفهان» ملودی شغف و آرامش شکل می‌یابد. در منطقه‌ای دیگر قاعده دیگری جاری است، به‌همین سبب اهل طریق از روی گونه ذکر و صلوات خوانی افراد در «حلقه‌های ذکر» متوجه منطقه نریست فرد می‌شوند، مثلاً می‌گویند: سقری یا پاره‌ای یا مهابادی یا... است، چون ملودی اثر اجرایی خاصیت بروز این مسئله را دارد، در جم‌خانه‌های اهل حق نیز براساس نوع ملودی که خواننده و نوازنده تنبور از خود بروز می‌دهد، محل زندگی او را می‌شناسند که نورآبادی، صحنه‌ای، کردی، یا اسلام آبادی است.

این هویت نهفته در ملودی ذکر به‌ویژه صلوات خوانی‌ها، براساس شواهد موجود می‌تواند دارای ریشه‌های تاریخی و کهن باشد، چون اگر ما ذکر خوانی فردی زرتشتیان را که به آن «منترا» (مانترا) می‌گویند، ملاک ملودی آوازی قرار دهیم، در میان زرتشتیان این رسم هنوز وجود دارد که هیچ کس اجازه استفاده از شیوه اجرای منترای دیگری را ندارد و هر کس باید اجرای ذکر ویژه خود را داشته باشد. این مسئله پس از اسلام در میان جمع تعمیم یافته و بدین ترتیب به گونه‌ای از ذکر قومی- قبیله‌ای رسیده‌اند که براساس نوع نغمگی آن‌ها جغرافیای زیست افراد مشخص می‌گردد.

ذکر صلوات در مرتبه عالی خود اظهار بندگی و تسلیم محض ولایت و اعلام توحید است. گرچه راز و رمز نهفته در صلوات مزین به اسراری است که در حد قلم حقیر نگارنده نمی‌باشد اما از آنجاکه در گوشه گوشه کلام وحی اشاراتی رمزآلود به صلوات و دعا برای رسول خدا (ص) شده است، پیشینان ما به‌همین سبب در هر دوره‌ای به بسط و گسترش مضمونی صلوات اندیشیده‌اند و حتی برای اجرای آیین آن آدابی را نوشته و نانوشتند بر این امر مترتب کرده‌اند، چونان وضو داشتن، پاک بودن لباس و مکان، سرو به قبله داشتن و... که همگی نشان از اهمیت این هنر عبادی مذهبی دارد، حضرت امام

امروزه کمتر اثر آن‌ها و اجرایشان می‌توان نشان یافت بیست‌وهشت عنوان به شرح ذیل هستند:

صلوات بر پیامبر (ص)

صلوات بر امیرالمؤمنین (ع)

صلوات بر سیده نسوان، حضرت فاطمه (س) با چنین آغازی: اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى الصَّدِيقَةِ فَاطِمَةَ الزَّكِيَّةِ...

صلوات بر امام حسن (ع) و امام حسین (ع) با چنین آغازی: اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى الْحَسَنِ وَالْحُسَيْنِ عَبْدَيْكَ وَوَلِيِّكَ وَابْنِي رَسُولِكَ...

صلوات بر علی بن الحسین (ع)، با چنین آغازی: اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى ابْنِ الْحَسَنِ سَيِّدِ الْعَابِدِينَ...

صلوات بر امام محمد باقر (ع)

صلوات بر امام جعفر صادق (ع)

صلوات بر امام موسی بن جعفر (ع)

صلوات بر امام رضا (ع)

صلوات بر امام محمد تقی (ع)

صلوات بر امام علی النقی (ع)

صلوات بر امام حسن العسکری (ع)

صلوات بر امام زمان (عج)

صلوات جمعه

صلوات دوازده امام (ع)

صلوات ولادت پیامبر (ص)

صلوات چهارده معصوم (ع)

صلوات صحیفه سجّادیه

صلوات روایت شده از حضرت رضاع (ع)

صلوات فتح (صلوات) چهل کلمه که در چهل بامداد می‌خوانند

صلوات مخصوص مدینه النبی

صلوات روایت شده از امیرالمؤمنین (ع)

صلوات روایت شده از امام جعفر صادق (ع)

صلوات درمورد امام زمان (عج)، معروف به صلوات روایت ضراب اصفهانی

صلوات امام سجّاد (ع) بر رسول اکرم (ص) در صحیفه سجّادیه دو قسم صلوات از امام زین العابدین (ع) که خواندن آن‌ها در ماه شعبان سفارش شده است.

صلوات ویژه ماه مبارک رمضان در مفاتیح الجنان صد صلوات که در روایات آمده که حضرت جبرئیل آن را به پیامبر (ص) آموخته است.

علاوه بر این بیست و هشت مضمون، صلوات آموزشی نیز در ایران وجود داشته که متأسفانه طی چهل سال اخیر این صلوات خوانی هم در ایران فراموش شده است. به‌خاطر دارم که ناشری خوش ذوق در مشهد این صلوات را در قالب پوستری چهاررنگ چاپ کرده بود و در اطراف حرم مطهر رضوی به دست چند نوجوان خوش صدا سپرده بود و آنان با صدایی رسا و زیبا آن را می‌خواندند و به مردم عرضه می‌کردند، صلوات جمعی برای آموزش رفتگان و صلوات خوانی جمعی در اعیاد و جشن عروسی‌ها.

صلوات اثر آنجاکه به یک باور دینی مذهبی پیوند محکم می‌خورد، به‌لحاظ مضامین، گوناگونی یافته و به‌همراه مضامین، گونه‌های آوازی آن تغییر یافته است و شکل‌های اجرایی بدیعی داشته که امروزه فراموش شده است، درحالی‌که در گذشته‌ای نه‌چندان دور «ختم صلوات» جزو آداب و رسوم ماهانه ایرانیان بود، حتی برای این ختم‌ها «روش» داشته‌ایم، برای آشنایی بیشتر با این روش‌ها می‌توانید به کتاب *غالی فیض کاشانی*، عارف بزرگ، مراجعه کنید.

اینک در جامعه‌ای زندگی می‌کنیم که سرچشمه فرهنگی آن اسلام ناب محمدی است، پس بهتر است حداقل برای یک بار هم که شده، در جهت زنده کردن این هنر کهن یعنی «صلوات خوانی»، به‌جای اجرای جشنواره‌ها و کنسرت‌های تکراری، هزینه‌ای را صرف برگزاری جشنواره «صلوات خوانی» کنیم تا نسل جوان ضمن آشنایی با هنرهای عبادی - مذهبی، تشویق به انجام آن شوند.

برای نگارنده مطلب جای تعجب دارد که چرا وزارت آموزش و پرورش در طول مدت تحصیل دانش آموزان حتی یک صلوات بلند، یا چند صلوات کوتاه را جزو دروس دینی قرار نداده تا حداقل دانش آموز بداند که مفاهیم صلوات چیست و «صلوات خوانی» هنری مقدس اثر شاخه موسیقی عبادی - مذهبی در ایران است.

در پایان با مختصری از چند نمونه صلوات سخن خود را به پایان می‌برم و امیدوارم مسئولین فرهنگی در این گونه امور کوتاهی نکنند. ان‌شاء‌الله!

صلوات ولادت پیامبر (ص) که در گذشته آن را به تصنیف ماندگاری تبدیل کردند و اجرای موسیقایی زیبایی از آن انجام شد.

روایت: اصفهان

روایت استادان: قوام و حمیدی

بَلِّغِ الْعَالِيَةَ بِكَمَالِهِ | كَشَفِ الدُّجَا بِجَمَالِهِ

حَسَنَتْ جَمِيعَ خِصَالِهِ | صَلُّوا عَلَيْهِ وَآلِهِ

شرف و جلال پیمبران | بود از جلال محمدی (ص)

سبب وجود جهانیان | همه از کمال محمدی (ص)

نرسد خرد به کمال او | نه بشر به کنه جلال او...

«صلوات در مجالس شادی» ریتم: ۶/۸ روایت: خراسان

دایم صلوات بر محمد (ص) | بر نسل علی و آل احمد

بر حسن و جمال پاک احمد | دایم صلوات بر محمد (ص)

یا رب بگشاره حقیقت | هم باز ما دری ز رحمت

هم لایق درگهت تحیت | همواره به جانشین احمد

صلوات فرشتگان سراسر | از اول دهر تا به آخر

بر فاطمه (س) دختر پیمبر | پیوسته بود سلام بی حد...

در کنار این جریان هنری، مادر بزرگ‌ها و پدر بزرگ‌ها با خواندن "مثل"هایی که به سرعت در ذهن کودکان نقش می‌بست آنان را با صلوات و صلوات‌خوانی آشنا می‌کردند، چون آموزه مثل دارای نمادهایی بود که همواره از مظاهر طبیعت افراد نظیر جانوران گیاهی بهره می‌برد، کودک در حال رشد هم آموزش شناخت پیرامونی خود را می‌دید و هم با مفاهیم معنوی آشنا می‌شد، مانند مثل "باغ پونه" که در اکثر نقاط ایران، با کمی دگرگونی در لهجه یا واژگان خوانده می‌شد:

رفتم به باغ پونه | دیدم بلبل می‌خونه

گفتم بلبل دیوونه | بیا بریم به خونه

آقام رفته مدینه | سر قبر سکینه

ای مرغ زرد و آبی | امشب کجا می‌خوابی

زیر علم پیمبر | صلوات بر محمد (ص) (پیمبر)

همین کودکان به‌هنگام نوجوانی در آیین‌های قومی - منطقه‌ای به همیاری می‌رفتند و در آنجا نیز به‌طور گروهی «صلوات‌خوانی» می‌کردند مانند: صلوات‌خوانی کودکان و نوجوانان در آیین تیرماسینه (سیزده) مان‌ندران و یا «صلوات‌خوانی» در آیین پیوند عروسی که با بهره‌اثر نام چهارده معصوم (ع) خوانده می‌شد که آغاز آن در آیین صلوات‌خوانی پیوند چنین بود:

اول خوانم خدا را

رسول انبیاء را

علی مرتضی را

صل علی محمد

صلوات بر محمد...

به یاد دارم که این «صلوات‌خوانی» را ناشرین مشهدی در کاغذی امرزان در قطع Af با قیمت «یک ریال» به چاپ رسانده بودند و تا حدود چهل سال پیش، بچه‌های خوش صدا جلوی بست‌های حرم حضرت رضا (ع) آن را به مردم علاقه مند عرضه می‌کردند، بدین ترتیب هم مدام صدای «صلوات‌خوانی» نوجوانان در اطراف حرم مطهر بلند بود و هم تبلیغ مفاهیم معنوی صورت می‌گرفت. امروزه فقط صدای ماشین‌ها و بوق‌های گوشخراش را باید شنید.

«صلوات‌خوانی» در آیین «چاووش سفرهای زیارتی» نیز رایج بود و بدین لحاظ همواره به زیارت رفتگان و یا اثر زیارت آمدگان اماکن مقدسه، با «چاووش صلوات» یا «صلوات چاووش خوان» همراهی می‌شدند که مردم را به فرستادن صلوات ترغیب و تشویق می‌کرد و کوچه و گذرها با ترنم صلوات مترنم می‌شد:

مانند صلوات ویژه چاووش سفر به مشهد مقدس:

به یازده پسران علی ابی‌طالب

به ماه عارض هر یک، جدا جدا صلوات

بلند بگو اگر عیب بر زیانت نیست

به شاه قبه طلا، امام رضا (ع) صلوات

«صلوات جمعی برای آموزش»
 اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ | وَآلِهِ الْمُسْتَلَكِينَ الْأَمْجَدِ
 صَلَوَاتِكَ الدَّائِمَةَ الْمُتَبِعَةَ | عَلَى النَّبِيِّ الْمُصْطَفَى الْمُسَدَّدِ
 صَلِّ عَلَيْهِ وَ عَلَى عَلِيٍّ | وَصِيهِ الْمَجَاهِدِ الْمُؤَيَّدِ
 صَلِّ عَلَى الصِّدِّيقِ الطَّاهِرِ | فَاطِمَةَ الزَّهْرَا بِنْتَ أَحْمَدِ...

«صلوات‌خوانی آموزشی»

روایت: دزفول

اول خوانم ز دل نام علی (ع) را، همان در و شاه نجف، ولی را

صل علی محمد صلوات بر محمد

بعد از علی حسن بود، چون غنچه در چمن بود، امام ارجمند بود

صل علی محمد صلوات بر محمد

سوم، امام حسین (ع) است، حسین سرو قامت، او می‌کند امامت

صل علی محمد صلوات بر محمد

زین العابدین به زاری، او می‌کند یاری، در وقت بی‌قراری

صل علی محمد صلوات بر محمد

شایان ذکر است که مضمون این صلوات‌خوانی در هر منطقه از ایران متفاوت می‌شود، در مناطق آذربایجان به یکی دو نمونه با زبان ترکی آن نیز برخوردیم که بسیار جالب و شنیدنی بود.

«بخشی از صد صلوات که در ماه رمضان هر شب خوانده می‌شد»

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الف صلوات و الف سلام علیک یا سید المرسلین و آلک

الف صلوات و الف سلام علیک یا سید النبیین و آلک

الف صلوات و الف سلام علیک یا سید المؤمنین و آلک

الف صلوات و الف سلام علیک یا سید المسلمین و آلک

الف صلوات و الف سلام علیک یا سید المتقین و آلک....

«بخشی از صلوات چهارده معصوم که در ماه‌های شعبان و رمضان خوانده می‌شود.»

رَبَّنَا صَلِّ عَلَى أَحْمَدَ خَيْرِ الْمُرْسَلِينَ

رَبَّنَا صَلِّ عَلَى مَنْ رَحِمَهُ لِلْعَالَمِينَ

صَلِّ يَا رَبِّ عَلَى الْمَوْلَى إِمَامِ الْمُتَّقِينَ

زُوجِ زَهْرًا وَوَلِيَّ اللَّهِ أَمِيرًا الْمُؤْمِنِينَ

رَبَّنَا صَلِّ عَلَى بِنْتِ الرَّسُولِ أُمَّ إِبِيهَا

وَ عَلَى فَاطِمَةَ الزَّهْرَاءِ أُمَّ الْأَطْيَبِينَ

صَلِّ يَا رَبِّ عَلَى السَّبْطِينَ نُورَيْنِ عَلِيٍّ

رَبَّنَا صَلِّ عَلَى السَّجَادِ زَيْنِ الْعَابِدِينَ

شناخت «صلوات‌خوانی» در گذشته‌ای نه‌چندان دور از مادران آغاز می‌شد، آنان به‌هنگام لالایی خواندن برای کودکان خود، آنان را به مفاهیم صلوات و آشنایی با خاندان پیامبر عادت می‌دادند مانند لالایی دزفولی زیر:

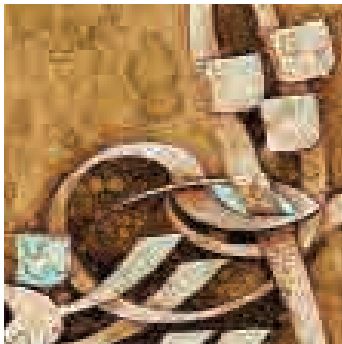
اول نام خوشت گویم به الله

دوم پیوسته حال گویم آلا

سوم صلوات بر روی محمد (ص)

چهارم حیدر کرار و مولا

لالا لالا رودم لالا...

و یا چاووش سفر به عتبات عالیات و نجف:

علی (ع) است فاتح خبیر کلید باب نجات

که بر حبیب خدا خاتم انبیاء صلوات

علی (ع) به حق و حق با علی است در خلوات

علی است آیه رحمت که بر علی صلوات

و یا در شکل دیگری از بیان:

اَوَّلُ از شوق حمد بسم الله

بعد از آن لا اله الا الله

چون که ما قصد کربلا کردیم

طلب نصرت از خدا کردیم

بر محمد و آل او صلوات

این اشعار که با صدای چاووش خوانان خوش صدا در گوشه‌های «چهارگاه» خوانده می‌شد، همه سرا بر سر شوق می‌آورد، گاه چاووش خوانان خود سرایش «صلوات نامه» می‌کردند که هر شهری از ایران دارای صلوات نامه ویژه خود بود. مانند صلوات نامه آبادیه‌ایها (شهری در استان فارس) که صلوات نامه ویژه سفر به مشهد مقدس داشتند با این مضمون: به صورت قصیده‌ای بلند:

دوستان رو به خراسان رضا باید کرد

جان به قربانی ایوان طلا باید کرد

بارگامی که مشهد شده بر پا یاران

بر نثار حرمش جان به فدا باید کرد

بلند بگو اگر شوق مرقدش داری

به صاحب حرم و گنبد طلا صلوات

و...

آیین‌های کار در ایران نیز از «صلوات خوانی» بهره می‌بردند مانند «صلوات خوانی» به هنگام «جشن خرمن» یا «محصول» که بیشتر این شعر خوانده می‌شد:

خوش رحمتی است یاران

از قطره قطره باران

گوییم از دل و جان

صلوات بر محمد (ص)

گر مؤمنی و صادق

با ماشوی موافق

کوری هر منافق

صلوات بر محمد

در آیین‌های کار کشاورزی از زمان آماده سازی زمین به طوسی گروهی تا زمان برداشت محصول همواره دوره به دوره یک «صلوات خوانی» ویژه انجام می‌شد، «صلوات خوانی» هنگام شخم، هنگام بذرپاشیدن، هنگام آبیاری، و هنگام برداشت رایج بود و خوانده می‌شد. در پاره‌ای نقاط اولین دسته چیده شده محصول و در پاره‌ای نقاط دیگر آخرین دسته چیده را با صلوات جمعی همراهی می‌کردند، که به آن «صلوات دسته» می‌گفتند.

در آداب زورخانه‌ای نیز «صلوات خوانی» جایگاه خود را داشت

و دارد، «صلوات و سرود»، «صلوات آغاز»، «صلوات چرخ»،

«صلوات میانداری»، «صلوات گود» (پایان کار).

در آیین‌های نخله‌های موسیقی فلسفی و باورمدارانه قومی نیز «صلوات خوانی» جایگاه ویژه خود را دارد، به عنوان مثال در خانقاه‌های دراویش کردستان دو ختم صلوات انجام می‌شود، که یکی مشهور است به صلوات و دعای ایوب پیامبر (س)، و دومی مشهور است به «صلوات شریفه» که در هر بار یکصد صلوات آهنگین به صورت گروهی و ذکر وار خوانده می‌شود و در خلال کوره ذکر نیز با ریتم‌های هفت ضریبی و یا دو ضریبی و چهارضریبی، صلوات خوانی با بهره از سبک شعر عراقی و به زبان کردی انجام می‌شود. مانند:

ما دژه‌ایم و ناچیز، جانان ما محمد (ص)

ما بنده‌ایم و قربان، سلطان ما محمد (ص)

ما را به باغ جنت دیگر مخوان معینی

باغم بس است و فردوس، بستان ما محمد (ص)

صل علی محمد (ص) صلوات بر محمد (ص)

در آداب و مراسم ویژه بهبودی بیمار و جست از یک بیماری مهلک که او را به «غسل شفا» می‌بردند نیز «صلوات خوانی» انجام می‌گردید، در مراسم نام‌گذاری کودک تازه به دنیا آمده مجلس «صلوات خوانی» برگزار می‌شد، در مراسم سمنوپزان نوروزی و پایان ماه رمضان نیز «صلوات خوانی» با آداب و آیین ویژه برگزار می‌گردید.

کاربرد «صلوات» در زندگی جامعه ایرانی آن قدر بود که شاعران بسیاری که هم از ذوق ادبی بهره‌ای داشتند و هم به فرهنگ مردم ارج می‌نهادند، خود به سرودن اشعار پرداختند که در آن «صلوات گیری» از مردم نقش اصلی را داشت، بدین شکل که متن به گونه‌ای سروده می‌شد که شنونده با شنیدن و شناختن پایان هر بیت وادار به «صلوات فرستادن» می‌شد، به این منظومه‌ها که در قالب غزل و قصیده‌های بلند بود، «صلوات نامه» می‌گفتند، با پدید آمدن دو بیتی و رباعی در شعر پارسی عده‌ای نیز در فرهنگ عامه از این بخش اثر هنر سود جسته و دو بیتی‌های صلوات و یا رباعیات صلوات کردند که بر زبان افواه جامعه هنوز هم جریان دارد.